

Державне регулювання розвитку спиртової галузі харчової промисловості України

О.І. Мельничук

Асистент кафедри “Менеджменту і маркетингу” економічного факультету Одеського державного аграрного університету

З переходом до ринкової економіки господарська діяльність підприємств усіх галузей промисловості зазнала значних змін. Про це свідчить як приватизація підприємств, так і вихід української продукції на світовий ринок. Вплив держави на ведення господарських справ відсутній і контроль за їх випуском та реалізацією незначний.

Однак спиртова галузь промисловості України відіграє важливу роль у формуванні бюджету країни, саме тому державне регулювання галузі є надзвичайно необхідним. Актуальність науково-прикладної проблеми державного регулювання розвитку спиртової галузі харчової промисловості України зумовлена низкою чинників, серед яких до основних слід віднести, значущість для економіки країни виробництва та виробів даної галузі; вагомість продукції, що задовольняє широкий спектр потреб населення та суттєво впливає на здоров'я людини; гарантованість грошових надходжень, включаючи валютні кошти іноземних держав-споживачів за експортовані вироби, що містять спирт. Зокрема, це Молдова, Казахстан, Румунія, Білорусія, Прибалтика.

Проблемі державного регулювання спиртової галузі приділена особлива увага у фахових виданнях економічного профілю.

Метою нашої роботи є дослідження проблемних питань державного регулювання спиртової галузі промисловості України, виявлення альтернативних шляхів його удосконалення та забезпечення збалансованого розвитку спиртового виробництва в ринкових умовах. Методами дослідження є аналіз, спостереження, історичний, логічний та монографічний методи.

Однією з умов ринкової економіки є вільні ціни. Однак, досвід свідчить що без створення реального ринку й конкурентного середовища лібералізація цін призводить до негативних соціально-економічних наслідків.

З жовтня 2000 року Україна проголосила себе країною з ринковою економікою. Однак, практика свідчить, що без державного регулювання ринок спиртової та лікєро-горілкової продукції існувати не може. Незважаючи на те, що європейські держави є не єдиними власниками спиртових заводів, вони забезпечують посилений контроль за реалізацією їх продукції. Так, спиртові заводи в різних країнах світу мають різноманітні форми власності. Там існують як акціонерні товариства, власні асоціації фермерів, так і державні спиртові підприємства, а держава опосередковано контролює галузь за допомогою сплати акцизного збору. Зокрема, в США контроль за реалізацією спирту здійснює міністерство фінансів, яке має широкі повноваження у цій сфері.

З метою посилення державного контролю спиртової галузі в нашій країні Президент України 27 грудня 2002 року підписав Указ „Про заходи по запровадженню державної монополії в сфері контролю за виробництвом і оборотом спирту, алкогольних напоїв та тютюнових виробів”. Згідно з цим документом, Кабінет Міністрів затвердив порядок виробників та споживачів спирту, які мають право на його замовлення, виробництво та використання, з обов'язковою їх реєстрацією, а також проаналізував ефективність системи управління державними підприємствами спиртової та лікєро-горілкової промисловості, вивчив доцільність залучення до управління такими підприємствами місцевих органів виконавчої влади [1].

Рішення про введення монополії обумовлено високою питомою вагою нелегальної горілки на ринку. На сьогодні підприємства спиртової галузі промисловості належать до державної форми власності. Оскільки крім державних спиртових заводів в країні інших не існує, то й конкуренції, за винятком іноземних фірм, вони не відчують.

Кабінет Міністрів України 1 квітня 2003 року затвердив Програму розвитку спиртової, лікєро-горілкової та виноробної галузі на 2003-2007 рік,

вирішивши цим актом спірне питання приватизації підприємств спиртової галузі промисловості.

Ідея приватизації спиртової галузі існувала вже давно, але, як всяке радикальне рішення, мала як прихильників, так і противників. Так, з позицій Фонду державного майна України Програма розвитку спиртової, лікеро-горілчаної та виноробної галузі не відповідає положенням іншого документа – Державної програми приватизації на 2003-2007 роки, вже внесеного на розгляд Верховної Ради України. Згідно з цією Програмою приватизації, передбачається приватизувати всі підприємства, які виготовляють спирт, вина і лікеро-горілчану продукцію [2].

Фахівці державного концерну „Укрспирт” вважають приватизацію спиртових заводів передчасною і аргументують це тим, що для проведення приватизації галузі потрібно забезпечити її роботою, ефективно використовувати наявні потужності та розширити сферу застосування спирту. Вони пропонують зберегти державний контроль галузі, оскільки це допоможе уникнути сумного досвіду підприємств цукрової промисловості, які не були підготовлені до зміни форми власності.

Зазначимо, що на початку 90-тих років впроваджувалися орендні відносини у спиртовій галузі та приватизація окремих цехів. Першим орендним колективом у 1993 році став Будильський спиртозавод. Першим приватизованим цехом, виділеним з єдиного майнового комплексу спиртового заводу, був цех крохмалю на Зарубинському спиртозаводі. У 1993 році в спиртовій галузі України працювали 11 цехів, де виробляли крохмаль, 3 – кондитерські вироби, 3 – чіпси, а також цехи, де виготовляли оцет, майонез, повітряні зерна рису в карамелі тощо [3]. Однак, як бачимо, жоден із приватизованих цехів не займався виробництвом спирту.

На сьогодні ситуація у спиртовій галузі країни складна. По-перше значні труднощі для спиртовиків виникають під час взаєморозрахунків із постачальниками сировини, оскільки постає проблема з її оплатою, адже всі сільськогосподарські підприємства та цукрові заводи перейшли у приватну

власність, і державним підприємствам стає все дедалі важче співпрацювати з ними, особливо за відсутності коштів для термінової оплати сировини.

Особливу увагу у діяльності спиртових заводів в умовах ринкових відносин відіграє податкова система. Так, протягом усього періоду існування України як самостійної держави постійно ведеться робота з удосконалення податкової системи. Але варто зазначити, що вона ще до цього часу не відповідає світовим стандартам і не стимулює виробничого процесу. Законодавчі проекти про податки часто приймалися без належного обґрунтування та відповідних розрахунків, що зумовлювало необхідність внесення до них значної кількості доповнень і змін. Внаслідок чого порушувався один з головних принципів формування податкової системи – стабільність.

Податковий тиск на підприємства, які почали пристосовуватись до роботи в ринкових умовах, виявився надмірним і став одним з основних факторів, які гальмують розвиток економіки. До цього не були готовими ні суб'єкти господарювання, ні відповідні державні органи. Це спричинило масове ухилення виробників від сплати податків і, як наслідок, посилило “тінізацію” ринку їх продукції [4].

Переробка сировини на спирт (а потім – і на алкогольні напої) на давальницьких умовах при недосконалій системі стягнення акцизного збору сприяла тому, що значна частина суб'єктів підприємницької діяльності ухилялася від сплати податків, внаслідок чого частина лікєро-горілочаної продукції переходила з легального сектора економіки до нелегального. При переробці давальницької сировини частина підприємств (давальців), оформивши відвантаження продукції на експорт, реалізувала її на внутрішньому ринку без сплати акцизного збору, внаслідок чого держава не одержувала до бюджету значних коштів, а на ринок надходила продукція за демпінговими цінами.

У 1996 році, для координації роботи спиртової та лікєро-горілочаної промисловості, Урядом було створено державний концерн “Укрспирт” (до

цього функції з координації роботи державних підприємств здійснював концерн "Укрспирт" з статусом недержавного), на який покладено обов'язки щодо забезпечення єдиної політики в названих підгалузях [5].

Необхідно відмітити також зміни, які передбачаються у європейській сільськогосподарській політиці, стосовно змін у правилах функціонування ринку етилового спирту сільськогосподарського походження. Згідно Регламенту Ради Міністрів ЄС прийнятого у квітні 2003 року, держави, члени ЄС, повинні в обов'язковому порядку інформувати європейську комісію про обсяги виробництва етилового спирту, про використання його різними секторами економіки, про резерви продукції, які є на підприємствах і про прогнози на виробництво.

Експортно-імпортні операції з етиловим спиртом дозволені лише при наявності відповідних ліцензій. Систему видачі таких ліцензій держави розробили і затвердили протягом 2003 року. У зв'язку з нововведеннями змінені і умови торгівлі з третіми країнами. Оновлена процедура передбачає встановлення щорічних тарифних квот. При цьому імпортери спирту, окрім ліцензії, повинні надавати гарантії стосовно походження своєї продукції.

Отже, проаналізувавши особливості господарської діяльності спиртових заводів, ми бачимо, що спиртове виробництво має досить специфічний характер, а державне регулювання даної галузі є необхідним на сучасному етапі її розвитку.

Таким чином, для удосконалення державного регулювання спиртової і лікєро-горілочаної підгалузей можна рекомендувати знизити податкове навантаження на лікєро-горілочані вироби до рівня, який би дозволяв формувати легальний ринок цієї продукції в обсягах потреби в ній країни (30-35 млн. дал на рік), завдяки чому зростуть надходження коштів до державного бюджету, споживач одержить якісну продукцію, а "тіньовий ринок" буде замінений на легальний. Це також дасть можливість без затримок повертати з бюджету переплачені платниками податків кошти, а при затримці їх повернення - запровадити нарахування відсотків за користування ними

відповідно до ставок комерційного кредиту.

Крім того, доцільно посилити адміністративну відповідальність за реалізацію та оборот фальсифікованої продукції, знищувати вилучені за рішенням суду алкогольні напої та спирт, а за умови економічної доцільності - і переробляти етиловий спирт на технічний.

Для захисту вітчизняного ринку необхідно також реалізувати комплекс заходів по забезпеченню розробки нових підходів до його регулювання і сформуванню єдиної державної політики у функціонуванні підгалузі.

Література

1. Указ Президента України “Про заходи по запровадженню державної монополії в сфері контролю за виробництвом і оборотом спирту, алкогольних напоїв та тютюнових виробів”.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2003р. №451 ”Про затвердження програми розвитку спиртової, лікєро-горілочаної та виноробної галузей на 2003-2007 роки.”

3. Шматкова Г., Горовий В., Фадєєва О. Ринкові відносини в спиртовій промисловості // Харчова і переробна промисловість. – 1993. – №9. – С.31.

4. Сватков С. Пріоритетна галузь економіки // Харчова і переробна промисловість. – 1999. – №7. – С.10.

5. Слюсар В. Формування ринкових відносин у спиртовій і лікєро-горілочаній промисловості // Економіка України. – 2001. – №11. – С.66.